

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

MOHATO O PHAHAMENG

KEREITI YA 9

PUDUNGWANA 2016

SESOTHO PUO YA LAPENG P2

MATSHWAO: 60

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 8.

DITAELO LE LESEDI HO MORUTWANA

1. Pampiri ena e na le dikarolo tse PEDI:

KAROLO YA A: Temakutlwisiso

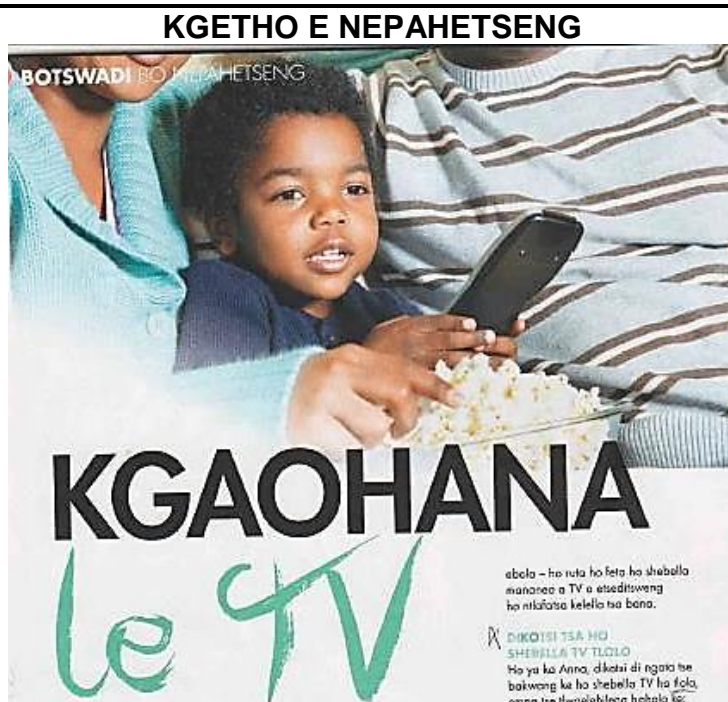
KAROLO YA B: Tshebediso ya puo

KAROLO YA C: Dingolwa

2. Bala ditaelo TSOHLE ka hloko.
3. Araba dipotso TSOHLE.
4. Qala karolo e NNGWE le e NNGWE leqepheng le LETJHA.
5. Seha mola qetellong ya karolo e NNGWE le e NNGWE.
6. Nomora dikarabo tsa hao jwalo feela ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
7. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.
8. Ngola Ka mongolo o makgethe mme o balehang.
9. Dipotso TSOHLE di arajwe ka Sesotho.

KAROLO YA A: TEMAKUTLWISISO**POTSO YA 1**

Bala seratswana se latelang o nto araba dipotso.

Ho ya ka Anna, dikotsi di ngata tse bakwang ke ho shebella TV ho tlola empa tse tlwaelehileng haholo ke:

- Ho se kgone ho sebetsa hantle sekolong: Ho shebella TV ha ho kenyelletse ho nahana kapa ho sebetsa le batho ba bang; mme he, ha ngwana a qala ho kena sekolo, ho ba thata hore a etse se lebelletsweng ho yena.
- Monono: Ho dula ka pela TV hora tse nne ka letsatsi ho ka etsa o je dijo tse hloakang phepo tlole. Mme seo ha se kopana le ho se sebedise mmele di etsa ngwana a none ho tlola.
- Bothata ba kutlo: Ngwana ya shebellang TV a ka boreha mme a ipona a se a shebile ditshwantsho feela a sa mamele hore ho hontse hothweng. Mona ngwana o qetella a phela ka pono hore a utlwisise se etsahalang ho na le hore a utlwisise ka botlalo. Ntho enngwe ka ho shebella TV e kotsi ke hore na o shebella ENG. Ho shebella TV ntle le tataiso ya motswadi ho etsa a shebelle mananeo a sa lokelang bana, a ka amang ngwana hampe. Ntlha tse pedi tse tshwenyang haholo:

Merusu: Ho shebella dintwa le merusu ho TV ho kotsi ngwaneng. Ho ka etsa a tshohe hape a rate ntwā; ngwana a ka qala ho tshoha hore ho na le ntho empe e ka mohlahelang, a se tshabe ntwā ebile aka qetella a dumela hore ntwā ke

- tsela ya ho fumana seo a se batlang (e sebetsa ho TV, mme eka sebetsa le bophelong). Ntwa e ho TV e roba melao yohle eo re lekang ho e ruta bana. Re re ho otlala le ho raha ke ntho empe, empa e lokile ho TV ha e etswa ke motho “a e tsebang”. Sena se ferekanya ngwana ho ba o leka ho utlwisisa botle le bobele. Ntho empe le ho feta, ke hore “batho ba babe” ba ho TV ha ba etswe letho ha ba entse hampe, mme ngwana a ka kgetha ho ba jwalo le yena. Bana ba sa leng banyane ba ka tshoswa ke merusu, ntwala le ntho tse nyarosang ho ba ha ba kgone ho bona phapang ya menahano le nnete. Hangata ba lora hampe ebile ha ba itshepe.
- Boitshwaro bo kotsi: ho nwa, ho kganna o nwele ho tsuba, dithethefatsi, thobalano (hangata pele ho lenyalo) le ditlhapa, dika bonwa ke bana di le ntle, mme ba tlohela ditsela tseo ba hodiswang ka tsona ho ba batla bophelo ba “Hollywood”. Sena se etsa bana ba bue le ho tshwara batho ba baholo ka tello – hobane ho shebahala e le ntho e pele.

[E qotsitswe leho hlophiswa hotswa ho BONA ya Sesotho ya Hlakola 2016]

DIPOTSO

- 1.1 A ko lokodise dintlha tse tharo tseo e leng dikotsi tsa ho shebella TV. (3)
- 1.2 Na o dumellana le polelo e reng TV e setisa ngwana ho ithuta sekolong? Hobaneng o realo? (2)
- 1.3 Hlalosa mabaka a etsang hore ngwana a none ha a shebella TV nako e telele. (2)
- 1.4 Bolela hore ngwana ya shebellang TV ntle le tataiso ya motswadi ho etsahalang ka yena qetellong. (2)
- 1.5 Bolela hore mongodi o re ntwala e shebellwang ho TV e kotsi jwang ngwaneng? (2)
- 1.6 Hlalosa hore ho bolelwang ha ho thwe ntwala e shebellwang ke ngwana e roba melao eo re lekang ho e ruta bana. (2)
- 1.7 Bolela dintho tse tharo tse bontshang boitshwaro bo kotsi. (3)
- 1.8 Seratswaneng sa ho qetela ke eng eo e ka bonwang e le ntle ke bana? (1)
- 1.9 Ntho ya hore bana ba batle bophelo boo e seng ba bona e etsa hore bana ba be jwang batswading ba bona? (2)
- 1.10 Fana ka ntlha e lenngwe eo o ka reng TV e molemo ho wena ka yona. (1)

MATSHWAO A KAROLO YA A: 20

KAROLO YA B: TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 2****Shebisisa le ho bala se ditshwantshong tse ka hodimo.**

- 2.1 A Tlola (1)
B Sebetsa (1)
- 2.2 Fana ka mahlalosoengwe a mabitso ana
- A Tshoha (1)
B Tshwenya (1)
C Otla (1)
D Morusu (1)
- 2.3 Fana ka mabitso hohle a mahlano a hlahellang seratswaneng sa pele. (5)
- 2.4 Dijo ke lebitso la sehlopha sefe? (1)
- 2.5 Bolela hore polelo e latelang e ho sekao sefe? Ntho e nngwe e kotsi ka TV ke hore na o shebella eng. (1)
- 2.6 Kgetha mabitso kgopolo dipolelong tsena tse pedi.
- A Monono ke ntho e sa lokang bophelong ba motho. (1)
B Ho ja dijo tse se nang di haha mmele ho fana ka bothata mmeleng. (1)
- 2.7 Fana ka bongata ba lebitso **Ngwana** (1)
- 2.8 Bopa maele ka mabitso a latelang
- A Monono (2)
B Ngwana (2)
- 2.9 Hlalosa dilotho tse latelang
- A Majwana mabedi mabetsa hole (1)
B Ti, pote ka mora ntlo (1)

2.10 Fetolela leetsi “Bona” ho maetsi a matswa a latelang

- A Leetsetsi (1)
- B Leetsani (1)
- C Leetsisi (1)

2.11 Bolela hore polelo e latelang ke mofuta ofe wa puo

- A Batho ba babe (1)

2.12 A Fana ka maemedi a mabitso a latelang
T.V. (1)

- B Ngwana (1)
- C Dibetsa (1)
- D Botawa (1)

MATSHWAO KAOFELA: 30

KAROLO YA C: PADI**TSHOMO****NKOLOBE**

Ba re e ne e le mosadi, mme yena a na le bothata bo tsejwang ke yena a le mong. Yaba mosadi enwa o roma e mong wa bashanyana ba hae ho ya mokopela setlhare ho malomae. Moshanyana a ya. A fihla. A kopa setlhare seo. Yaba malomae o a mo fa. A kgutlela hae. Tseleng a se ja, a sa tsebe le hore ka sa bohloko bofe. Jwale yaba o kgora mpa moshanyana eo, feela a sa tsebe. Ha a fihla lapeng ho mmae, a fihla a bua leshano a re setlhare ha se yo. Jwale he mpa ya hae yona ya hola, ya hola, ya hola. Mmae o ne a nahana hore mora o a nona, o phela hantle.

Jwale ka tsatsi le leng, ha ho ntse ho alositswe ke badisana, moshanyana a re ho wabo: 'Ke sa ya thabeng. Ke ilo bona difi tsa ka teo ke tjehileng dinonyana ka tsona.' Yaba o a ya. Ha a fihla moo, a beleha ngwana. Hoba a belehe ngwana jwalo, a mo phuthela, a mo robatsa ka lehaheng. Yaba o a oroha o ya hae. Jwale ka le hlahlamang a nka dikgamelo a ya hama. Yaba o ipolokela lebeso le leng ka lenakana, hore ka lona a tle a fepe leseanyana la hae thabeng. Hoba a hame, yaba o ntsha dikgomo ho ya naheng. Ha ho ntse ho alositswe jwalo, yaba o re ho moshanyana wabo: 'ke saya thabeng. Ke ilo bona difi tsaka tseo ke tjehileng dinonyana ka tsona.' yaba o a ya he, mme a fihla teng thabeng moo, a bina, a re:

'Lla, lla, re utlwe, Nkolobe;

Lla, lla re utlwe, Nkolobe!

Wena ya sa tswalwang ke motho, Nkolobe!

Ya itlhahetseng le dipudungwana naheng, Nkolobe!

Ya itlhahetseng jwalo ka jwang ha bo mele, Nkolobe!

Lla, lla, re utlwe, Nkolobe!

Yaba ngwana o a lla o re: Ngwee, ngwee!' jwale moshanyana a re: Letswele kgehleha ke anyese Nkolobe.' Letswele la re kgehle, mme lesea la anya, la anya, la anya, la kgora. Moshanyana a kgotsofala, a phuthela lesea, mme a le robatsa ka lehaheng. Mantsiboya a kgutlela hae a fihla a robala.

Jwale hosasane a ya sakeng. A hama. A ipolokela le leng ka lenakana. Jwale o ya thabeng hape. Moshanyana wabo o ne a se a belaetswa ke maeto ana a moholwanae. Ebe ke eng sena se etswang thabeng ka difi tsatsi le letsatsi?' a ipotsa. Yaba o ikaraba ka hore le yena a ye mme a inwese ka nkgo. Yaba o pota thaba ka nqa e nngwe mme a fihla a ipata hantle moo yena a boneng moholwane teng feela yena a sa bonahale. A bona tsohle, mme a utlwa tsohle. A tshoha haholo. 'Bee, athe moholwane o na le ngwana? Ke tsona difi tseo a di

letsatsi le letsatsi? Ebe ngwana enwa o tswa kae? A ipotsa dipotso, tsa hloka dikarabo.

Jwale bashanyana ba boela ba kopana dikgomong. Yaba o re ho moholwane wa hae: 'Ke saya hae hoy phomola, ke rengwa ke hlooho ya mehlolo.' Ho ne ho se hlooho ya letho, e ne e le leqheka la hoy hae ho ya bolela ka tsa lesea la moholwane. Mmae a Makala haholo: Ngwana wa moshanyana? Thabeng? Jwang? Ruri mehlolo ke dinoha, mesenene ke batho. Oo jwale ke a hopola. Ke setlhare seo ke neng ke mo romile ho ya nkopela ho malomae! Ebe le kae lesea leo? Na o tseba moo le patilweng teng? Yaba o re: 'E! mme. Ke bone tsohle motsheare. Nka ya o bontsha moo le patilweng teng. ' Bosiung bona boo yaba ho uwa thabeng . Moshanyana a fihla a binela lesea la moholwanae:

'Lla, lla, re utlwe, Nkolobe,
Lla, lla re utlwe, Nkolobe!
Wena ya sa tswalweng ke motho, Nkolobe!
Ya itlhahetseng le dipudungwana naheng, Nkolobe!
Ya itlhahetseng jwalo ka jwang ha bo mela, Nkolobe!
Lla, lla, re utlw, Nkolobe!

Ba nka lese aba ya le lona lapeng. Nkolobe a dulela ho lla kamora hoba a se fumane ngwana hae mahaheng. Mmae a mmotsa hore o llelang, mme yena a re o fahlwa ke mosi. Mmae a hlahisa lesea mme a kgalemela mora hore a se hlole a tlola taelo ha a ronngwe.
Ke tshomo ka mathetho.

POTSO 3

- 3.1 Tshomo ee ke ya mofuta ofe? Hobaneng o realo? (1)
- 3.2 Mophetwa wa sehlooho ke mang tshomong ena? Hobaneng o realo? (1)
- 3.3 A ko hlalose bothata boo Mma Nkolobe a neng a e na le bo (1)
- 3.4 Hlalosa hore bothata bona bo ne bo tla fediswa jwang. (1)
- 3.5 Thuto ya tshomo ena ke efe ho bana ba sa mameleng ditaello tsa batswadi. Bolela e le nngwe feela? (2)
- 3.6 Hlalosa leqheka leo moshanyanaa ileng a le etsa ho pata lesea la hae. (1)
- 3.7 Ho ya ka wena, ebe monyane wa Nkolobe o entse hantle ka ho tsebisa mmae ka lesea le mahaheng? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 3.8 Ha o ne o le boemong ba Nkolobe o ne o tla itshwasolla jwang kenyakenyeng ena? (1)

MATSHWAO A KAROLO YA B: 10
MATSHWAO KAOFELA: 60
MATSHWAO A FETOLETSE (60 ÷ 2): 30